

Asia: VN/9996/2019

FOSSIILITTOMAN LIIKENTEN TIEKARTTA - LUONNOS VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖKSEKSI KOTIMAAN LIIKENTEN KASVIHUONEKAASUPÄÄSTÖJEN VÄHENTÄMISESTÄ

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Liikenne- ja viestintäministeriö on pyytänyt Saamelaiskäräjiltä lausuntoa luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi kotimaan liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisestä. Hallitusohjelman mukaan Suomi on hiilineutraali vuonna 2035 ja kotimaan liikenteen kasvihuonekaasupäästöt tulee vähintään puolittaa vuoteen 2030 mennessä. Tiekartassa fossiilittomaan liikenteeseen esitetään keinot, joilla kotimaan liikenteen kasvihuonekaasupäästöt puolitetaan vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 2005 tasoon ja liikenne muutetaan nollapäästöiseksi viimeistään vuoteen 2045 mennessä.

Saamelaiskäräjien lakisääteisenä tehtävänä on saamelaisten edustajana hoitaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevaan itsehallintoon kuuluvat tehtävät (saamelaiskärjälaki 5 §, 6 §).

Saamelaiskäräjät kiittää lausuntopyyynnöstä ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Saamelaiskäräjien pitää hallitusohjelman kirjauksia kotimaan liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen puolittamisesta vuoteen 2030 mennessä sekä liikenteen päästöttömyydestä vuoteen 2045 mennessä tärkeinä tavoitteina. Ilmastonmuutoksen vaikutukset heijastuvat jo selvästi saamelaisen poronhoidon harjoittamiseen edellytyksiin, samalla kun kilpailevat teolliset maankäytön muodot vievät yhä lisää alueita saamelaiselta poronhoidolta ja petojen poronhoidolle aiheuttamat vahingot ovat edelleen suuria. Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen koskettaa koko arktisella alueella elävää saamelaisyhteiskuntaa.

Fossiilittoman liikenteen tiekartan toimenpiteet kohdentuvat ensisijaisesti tieliikenteeseen, josta todetaan aiheutuvan valtaosa liikenteen päästöistä. Tiekartan mukaan ensimmäisessä vaiheessa edistettäisiin fossiilisten polttoaineiden korvaamista, ajoneuvokannan uudistamista ja liikennejärjestelmän energiatehokkuutta erilaisin tuin ja kannustimin. Saamelaiskäräjät pitää tukiin ja kannustimiin pohjautuvaa lähestymistapaa myönteisenä.

Saamelaisten kotiseutualue kuuluu haja-asutusalueeseen, jolla asuvat, työskentelevät ja lomailevat ihmiset käyttävät omaa autoa todellisten vaihtoehtojen puuttuessa. Sähköauton tai sähköpakettiauton hankinta ja tähän kannustavien tukien hyödyntäminen arktisella alueella on riippuvaista kokemuksista sähköpolttoaineteknologian toimintavarmuudesta arktisissa olosuhteissa, joita ilmastonmuutos edelleen vaikeuttaa lämmönvaihteluineen, jäätävin satein jne. ja joissa ajoneuvon toimintakyvyttömyys kesken matkan voi johtaa vakaviin seuraamuksiin. Romutuspalkkio tulisi voida saada myös siirryttäessä vähäpäästöisempään, vaikkakin fossiilista polttoainetta käyttävään ajoneuvoon, etenkin jos ja kun CO₂-raja-arvot kiristyisivät ja/tai ajoneuvo- ja polttoaineveroja korotettaisiin. Saamelaiskäräjät esittää maastoajoneuvojen huomioimista tässä yhteydessä, koska ne tukeutuvat polttomoottoreihin ja fossiilisiin polttoaineisiin ja ovat lumipeitteisenä aikana eli yli puoli vuotta arktisella alueella arjen keskeisiä kulkuvälineitä kaikessa liikkumisessa. Luontaistalouden elinkeinojen ja poronhoidon näkökulmasta tarvitaan toimintavarmoja talvikelpoisia maastoajoneuvoja, joiden hankinta- ja käyttökulut ovat kohtuullisia. Näiden usein yhdistelmäelinkeinoina harjoitettavien elinkeinojen kannattavuus on riippuvaista ajoneuvojen käyttökuluista veroineen ja uusilla voimanlähteillä toimivien ajoneuvojen investointikuluista. Fossiilittoman maastoajoneuvon hankintaan tulisi yhtä lailla kannustaa ja kelkka- ja mönkijäkannan uusiutumista tukea.

Liikenneverkon hyvästä hoidosta ja kunnosta huolehtiminen on arktisen alueen näkökulmasta myönteinen toimenpide. Tässä tapauksessa maanteiden kunnostus ja ”teiden laadun paraneminen ei johda liikenteen nopeuksien nousemiseen tai kasvaviin liikennemääriin” (Väyliä kunnossapito, s. 23) vaan parantaa tienkäyttäjien turvallisuutta ja edistää pohjoisessa asuvien kansalaisten tasavertaista asemaa muun väestön kanssa. Saamelaiskäräjät pitää toimenpiteen suunniteltua keskittämistä erityisesti pääväyläverkon ulkopuolella myönteisenä silloin kun huomioidaan, että arktisella alueella ainoa olemassa oleva maantie on usein pääväyläverkkoon kuuluva valtatie. Tämäkin tiekanta on suurilta osin kunnostuksen tarpeessa. Suomen arktisella alueella kävely ja pyöräily ovat toistaiseksi erittäin etäisiä vaihtoehtoja päivittäiselle työmatkaliikenteelle, vapaa-ajan liikenteelle sekä sosiaali- ja terveystalouteen liittyvälle liikenteelle. Tämä siksi, että toimintojen ja palveluiden keskittämiskehitys ei edelleenkään osoita muuttumisen merkkejä.

Tiekartan mukaan toisessa vaiheessa arvioitaisiin keinoja, joiden vaikutuksista päästöihin tarvitaan lisää tietoa ennen päätöksentekoa. Vaikutusarvioinnit valmistuisivat viimeistään syksyllä 2021. Tiekartassa on erittäin suppeasti tarkasteltu toimenpiteitä ja vaikutuksia Suomen arktisen näkökulmasta. Lähes tulkoon ainoa pohjoiseen viittaava huomio on toteamus, että Suomi on harvaan asuttu maa ja auto on monelle ihmiselle välttämätön liikkumisväline nyt ja tulevaisuudessa. Suunnitelman vaikutusten arvioinnissa on kuitenkin tunnistettu, että ajoneuvokaluston ikä juuri pohjoisessa on usein vanha ja liikenne siksi suhteellisen runsaat päästöt aiheuttavaa. Toimenpiteeksi ehdotetun bensiini- ja dieselautojen ajoneuvoveron ja polttoaineveron korotusten vaikutukset voivat kuitenkin muodostua kohtuuttomiksi arktisella alueella asuville ja toimiville. Etätömahdollisuuksien puuttuminen monilla toimialoilla, sähkötekniikan

luotettavuuskysymykset, suppeat työllistymisvaihtoehdot, julkisten palveluiden keskittämiskehitys, pitkät etäisyydet ja julkisen liikenteen suppea saatavuus voivat tehdä veronkorotuksesta sosiaalisesti epäoikeudenmukaisen toimenpiteen. Tältä osin tiekarttaa tulisi parantaa. Saamelaiskäräjät painottaa arktisen alueen näkökulmasta tehtävää alueellista vaikutusten arviointia ja kompensatiotoimien suunnittelua ja näkisi tärkeäksi, että resursseja osoitettaisiin saamelaisten kotiseutualueen ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen näkökulmasta tehtävään arviointiin ja sopeutumissuunnitteluun.

Saamelaiskäräjät huomauttaa, että tieliikenteen päästöttömyyden toteuttaminen fossiilisten polttoaineiden korvaamisella laaja-alaisesti sähköpolttoaineella tuottaa ei-toivottuja vaikutuksista luonnonvarojen käyttöön. Saamelaiskäräjät viittaa tässä akkuminaalien kasvavaan tarpeeseen, joka heijastuu uusina kaivoshankkeina ja infrastruktuurihankkeina kaikkien pohjoismaiden saamelaisalueille. Sähkön tarpeen kasvun vaikutukset tulisi tiekartassakin soveltuvilta osin arvioida. Saamelaiskäräjät painottaa energiatehokkuuteen ja energiankulutuksen vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden tärkeyttä korvaaviin energianlähteisiin siirtymisen ohella.

Saamelaiselinkeinojen ja saamelaisten luonnonvarojen käytön kuten poronhoidon, kalastuksen, muun pyynnin ja muiden perinteisten elinkeinojen ja elinkeinoyhdistelmien yhteydessä tapahtuvan liikenteen aseman turvaaminen tulee huomioida myös kotimaan liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevissa suunnitelmissa. Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi arvioida tiekartan toimenpiteiden vaikutuksia arktisella alueella tärkeään maastoliikenteeseen ja luontaistalouden ja poronhoidon yrityksiin. Tarvittaessa uuteen teknologiaan ja/tai polttoaineeseen siirtymistä tulee tukea erityistoimenpitein luontaistalous- ja poronhoitoalueilla.

Saamelaisilla on perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain 17 §:n 3 momentin tarkoittamana saamelaiskulttuurina pidetään vakiintuneen käytännön mukaan muun muassa saamelaisten perinteisiä elinkeinoja: poronhoitoa, kalastusta, metsästystä, keräilyä sekä saamelaista käsityötä niiden nykyaikaisine harjoittamisen muotoineen. Edelleen perustuslain 121 §:n mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kotiseutualueella tarkoitetaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueita sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevaa Lapin paliskunnan aluetta. Itsemääräämisoikeutensa nojalla saamelaisilla on kansana oikeus päättää poliittisista oloistaan, edistää omaa taloudellista, yhteiskunnallista ja kulttuurista kehitystään sekä määrätä omista luonnonvaroistaan ja niiden esiintymistä, eikä heiltä tule missään oloissa viedä heidän oikeuttaan niihin luonnonvaroihin, jotka ovat heidän olemassaolonsa perusedellytys, perustuvathan nämä oikeudet siihen, että saamenkansa on käyttänyt näitä alueita ikimuistoisista ajoista lähtien. Vaatimus pohjautuu muun muassa YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia ja YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevien yleissopimusten yhteneviin 1. artikloihin.

Tuomas Aslak Juuso

Tiina Lovisa Solbär

puheenjohtaja

vs. ympäristösihteeri

Puheenjohtaja päätti lausunnosta 19.2.2021.

Solbär Lovisa
Saamelaiskäräjät